

KÜRESELLEŞME PERSPEKTİFİNDEN CUMHURBAŞKANLIĞI MODELİ: TÜRKİYE VE BÖLGESEL DENGELER

Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL

Giriş

Türkiye 16 Nisan'da 7. Kez halk oylamasına gidiyor. İlk referandum 1961 Anayasası için yapılmış ve anayasa % 61 ile kabul edilmişti. İkinci referandum 1982 Anayasası'nın % 91 oranında kabulüyle gerçekleşti. 3. Referandum, 82 Anayasası ile getirilen siyasi yasakların kaldırılması için 1987'de yapıldı ve 75 bin gibi kıl payı denebilecek bir oy farkı ile kabul edildi. Bir yıl sonra 1988 yılında yapılan referandum ise halkın ret oyu verdiği tek referandumdu. Yerel seçimlerin bir yıl öne alınması ile ilgili olarak yapılan bu referandumda halkın %65 i hayır oyu verdi. 21 Ekim 2007'de yapılan referandum esas olarak 367 garabetini ortadan kaldırmayı ve Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesini amaçlıyordu. % 69 ile kabul edildi. 26 maddeyi içeren ve daha çok yargı ağırlıklı 6. Referandum 12 Eylül 2010 yılında gerçekleştirildi. % 57.8 oranıyla kabul edildi.

İlk iki referandum (61 ve 82), özgür bir ortamda değil , askeri darbelerin gölgesinde ve referandumda hayır denildiği takdirde askeri yönetimlerin etkisinin daha fazla süreceği endişesi altında gerçekleştirilmiştir. 3. ve 4. Referandum, bugünden geriye bakıldığında tali unsurları içermektedir. 5. ve 6. Referanduma ise oluşturulan siyasi ve yargısal krizler nedeniyle gidilmiştir.

Bugüne kadar gerçekleştirilen referandumlara bakıldığında , özgür bir ortamda gidilen ve içerik olarak en kapsamlı değişimi içeren referandumu 7. referandum olduğu söylenebilir. Bu niteliği ile öncekilerle kıyaslandığında Türkiye belki de Tarihinin en önemli Referandumunu gerçekleştirmiş olacak. Milletimiz siyasi gerginliklerin azaldığı, yargının gerçekten millet adına olduğu, sınırlarımızın yeniden çizilmek istendiği bir zamanda iş ve dış tehdit odaklarına karşı hızlı, yönetilebilir ve kararlı bir Türkiye isteyip istemediğine karar verecek.

Dünyada çok az ülke vardı ki , bölgesel ve küresel bir oyun kurma , kurulan oyunları bozma kapasitesine sahiptir. Tarihsel, bölgesel, jeo-politik, jeo-stratejik , jeo-kültürel pozisyonlar düşünüldüğünde Türkiye bu nadir ülkelerden birisidir.

Tarih yapan , tarih yazan ülkeler rakipleri tarafından sürekli kontrol altında tutulmak isterler. Osmanlı'dan günümüze Türkiye'nin siyasi sistemine bakıldığında, yönetilemez, sorunları ile baş edilemez, iç tartışmalarını, gerginliklerini bir türlü aşamaz bir sistem oluşturmak için adeta özel olarak inşa edilmiş gibi görünüyor. Türkiye, sahip olduğu onca birikim ve potansiyele rağmen, bir ülkenin siyasi sistemi nedeniyle nasıl yürüyemez hale getirilebileceğinin en somut örneklerinden biri olarak görülebilir. Türkiye, mevcut haliyle, bütün birikimini, enerjisini iç tartışmalarla boşa harcayan, sürekli kendi ayağına kurşun sıkan bir ülke görünümündedir. Türkiye'ye yönetmekte karşılaşılan sorunları gören, bugün hepsi rahmetli olmuş, Özal, Demirel, Türkeş, Erbakan gibi farklı görüşlerden siyasi liderlerimiz zaman zaman çözüm olarak başkanlık sistemine işaret etmişlerdir.

2002 ile gelen tek parti iktidarı, güçlü siyasi liderlik, Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasındaki görece uyumluluk, kronikleşmiş yapısal, sistemik ve bürokratik sorunların üstünü bir şal gibi örtmüş görünüyor. Bu durum bizi yanıltmasın. Güçlü siyasi liderliğe rağmen, geride bıraktığımız ve çok büyük zorluklarla aşabildiğimiz onca kriz, (27 Nisan, 17/25 Aralık, 15

Temmuz, Terör olayları...) olağan dönemlerde neleri aşmakta zorlanacağımızın da açık örnekleridir.

16 Nisan'da yapılacak halk oylaması, Türkiye'nin yönetim krizlerine ve istikrarsızlığına neden olan sorunlarını aşmasında tarihsel bir dönüm noktası olacaktır. İç çelişkilerini aşmış, prangalarını ayağına vurulmuş zincirleri kırmış bir Türkiye çok daha hızlı ve istikrarlı bir şekilde yürüyüşünü sürdürebilecek, karşılaştığı iç ve dış tehditlerle daha rahat baş edebilecektir.

Türkiye'De Yönetim Krizlerinin Ve İstikrarsızlığın Nedenleri

Türkiye'de getirilmekte olan Cumhurbaşkanlığı sisteminin duyulan ihtiyacı daha iyi anlamak için öncelikle hali hazırdaki sistemimizin ürettiği sorunlara değinmek gerekir.

Osmanlı son döneminden günümüze, sahip olduğumuz rejimler değişse de, istikrarsızlık üreten nedenlerin çok fazla değiştiği söylenemez. Bu durumu görmek için 20. Yüzyılın başından günümüze (yaklaşık yüzyıllık süreç içerisinde) karşılaştığımız olaylardan aklımıza ilk gelenleri hatırlamamız bile yeterlidir: Selanik'ten kalkan Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişi ve sonrasında Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilmesi, bunun için Şeyhülislamlık makamından (Yargıdan) alınan onay (fetva), bu olayları o günün medyasının (matbuat/babı ali) "hürriyet geldi" nidalarıyla karşılaması, İttihat ve Terekki'nin 1913'de Babı Ali baskını ile yönetimi tamamen ele geçirmesi, Rahmetli Menderes ve arkadaşlarının idamı, bunun için Yargıcın "seni buraya tıkan irade böyle istiyor" itirafı, 1971 Muhtırası, 12 Eylül, rahmetli Özal'ın şaibeli ölümü, 28 Şubat, o dönemde Yargıçların Genel Kurmaydan aldıkları "irtica birifinkleri", 27 Nisan e-muhtırası, 17/25 aralık, 15 Temmuz, medyanın, iş dünyasının ve aydınların bu uzun tarihsel süreç içinde genellikle hep negatif ve ülkenin hayrına olmayan tutumları...

Yüzyıllık tarihsel süreç içerisindeki ilk bakışta akla gelen olaylar bile, karşı karşıya kaldığımız sorunların, kişiler, partiler ve hatta rejimler üstü olduğunu ortaya koyuyor. Yüzyıllık bir perspektiften yaşanan olaylara, karşı karşıya kaldığımız sorunlara bir kuş bakışı, ülkemizdeki yönetim krizlerinin ve istikrarsızlığın nedenlerini kabaca görmemizi sağlıyor. Bunlar iç vesayet unsurları, siyasal ve yargısal sistemden kaynaklanan sorunlar, oligarşik bürokrasi ile bölgesel ve küresel aktörler olarak sıralanabilir.

I. İç Vesayet Unsurları

Türkiye'de demokrasi tarihi 1876'da yapılan seçimlerle başlamıştır. Osmanlı son döneminde yapılan çok partili seçimleri saymazsak, Türkiye'de çok partili siyasal hayata 1945 ile geçilmiş ve Cumhuriyet döneminde ilk kez bir muhalefet partisi 1950'de iktidara gelmiştir. Çok partili siyasal yaşam malalesef uzun sürmemiş, 1960 askeri darbesi ile bu demokratik döneme son verilmiştir.

1961 Anayasası ile milli iradenin ve milletin seçtiklerinin kontrol edilme çabası içerisine girilmiş, bu doğrultuda yeni kurumlar oluşturulmuştur. Halk tarafından seçilmeyen ya da seçilmişlerin çok etkin olmadığı kurum ve kuruluşlar aracılığı ile bir tür vesayet sistemi oluşturulmuş, böylelikle darbe ile getirilen sistemin milli irade tarafından değiştirilmemesi amaçlanmıştır. 1961 Anayasası ile MGK kurularak anayasal

Bir kuruluş haline getirilmiştir.Yine 1961 ile Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hakimler Kurulu, Yüksek savcılar kurulu kurulmuştur.1961 Anayasası İnsan haklarına dayanan, demokratik, laik,sosyal hukuk devleti ilkelerine de yer vermesine rağmen, getirdiği yeni kurum ve kurullarla milletin iradesini sınırlayan bir işlev görmüştür.Oluşturulan kurum ve kurullarda milletin doğrudan ya da dolaylı olarak temsilcisi söz konusu olmadığından, verilen kararlar milletin,demokrasinin, özgürlüklerin önünü açmaya yönelik değil, daha çok bunları bireylere ve millete karşı sınırlamaya, devleti korumaya yönelik olmuştur.Atatürk'ün “Hakimiyet bila kayd-u şart Milletindir” (Egemenlik kayıtsız, şartsız Milletindir) sözü 1961 ve 82 Anayasanın'da ifade edilen “egemenliğin,Anayasanın koyduğu esaslara göre,yetkili organları eliyle kullanılacağı “ ifadesi ile sınırlandırılmıştır. Böylelikle milli irade üzerinde vesayet kurumsal ve yapısal hale getirilmiştir.

Osmanlı dan günümüze tarihsel sürece bakıldığında, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı başlıca iç ve dış vesayet unsurları şu şekilde sıralanabilir:

a) Askeri Vesayet: Türkiye Osmanlı dan günümüze çok sayıda askeri darbe ve darbe girişimleriyle karşı karşıya kalmıştır.Gerçekleştirilen ya da akim kalan her darbe ülkemizi geriye götürmüş, bu girişimlerle milletimizin alın teriyle elde ettiği pek çok kazanım berhava olmuştur.”Durumdan vazife çıkarma “ olarak ifade edilen bu tür girişimler, 1935 tarihli İç Hizmetler Kanununun 35. maddesine dayandırılmıştır. Bu darbeler ve darbe girişimleri ile sivil alan ve sivil siyaset daraltılırken, millete güvensizlik içerisinde, askeri alan genişletilmiştir.2002 sonrasında demokratik ve evrensel uygulamalara aykırı bu türden pek çok düzenlemeye son verilmiştir.

b) Yargısal Vesayet: Türkiye'de Osmanlı son döneminden günümüze milli iradeyi, sivil alanı sınırlayan önemli unsurlardan birisi yargısal vesayettir.Demokratik pek çok ülkede yüksek yargı bürokrasisinin oluşumunda milli irade ya doğrudan ya da dolaylı bir biçimde yer alır.Bizde ise, millet adına karar vermesine rağmen,üst düzey yargı bürokrasisinin oluşumunda, yakın zamanlara kadar, milli irade nerede ise hiç yer almamış,bir kapalı devre sistemi ile oluşumunu sürdürmüştür.Önemine binaen Yargı sistemi konusuna tekrar değinilecektir.

c) Medya Vesayeti: Medya, bireylerin haber alma özgürlüğünün en temel unsurudur.Bu yüzden “basın hürdür,sansür edilemez” ifadesi yaygın bir kural olarak her zaman mevzuatımızda yer almıştır.Bununla birlikte Medya'nın ifade özgürlüğünü her zaman milletin haber alma özgürlüğü çerçevesinde etik ve doğru bir biçimde kullandığı söylenemez.Bu özgürlüğün yakın tarihimizde siyasal iktidarları yıpratmak ya da yıkmak için kullanıldığının çok sayıda örnekleri vardır.Medya , siyasal iktidarlara karşı sıklıkla darbeleri desteklemiş, vesayet odaklarının yanında yer almıştır.

d) İş Dünyası: Özel sektörün kapasitesi bir ülkenin gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden birisidir.Bu nedenle bütün demokratik ülkeler özel sektörlerinin gelişmesi için çaba sarf ederler.Bu çerçevede özel sektörden kendi alanında kalması,siyasal,kültürel,sosyal alanları domine etmemesi beklenir.Bununla birlikte ülkemizde iş dünyasının dönem dönem siyasal iktidarları kendi çıkarları doğrultusunda,meşru sınırları aşan biçimde,yönlendirme çabaları yaygınlıkla bilinmektedir.İç çevreleri geçmişte siyasal iktidarları yıkmak için gazetelere ilanlar vermişlerdir.Kuşkusuz iş dünyasının da kendi görüşlerini açıklama ve yayma özgürlüğü vardır.Bu özgürlük milletin tercihini ortadan kaldırma,kendi ekonomik çıkarlarını herkese dayatma zorbalığını içermez.

e) **Aydınlar:** Osmanlı'dan gününze aydınlar,Türkiye toplumundan büyük oranda kopuk yaşamış,kendi toplumunun değil,çoğunlukla kendi toplumuna karşı Batılı değerlerin taşıyıcısı olmuştur.Bu çerçevede Said Halim Paşa,Hafız Hakkı Paşa,Cemil Meriç,Kemal Tahir,Atilla İlhan gibi devlet gibi devlet adamları ve düşünürler,aydınları kendi toplumuna yabancı olmakla suçlamıştır.Atilla İlhan "Türk aydını Batı'nın manevi ajanıdır"ifadesi ile çok daha eleştirel bir tutum takınmıştır.

Askeri, ,yargısal,bürokratik,medyatik,iş dünyası ve milletine yabancılaşmış aydınlar üzerinden vesayet arayışlarının koalisyon dönemlerinde ya da zayıf siyasi iktidar dönemlerinde,Cumhurbaşkanı,Başbakan arasındaki gerginlik dönemlerinde büyük oranda arttığını gözlemliyoruz.Osmanlı son döneminden günümüze,sivil ve siyasi alanın gücü ile vesayet odaklarının gücü ters orantılı olarak çalışmaktadır.

Yeni düzenleme ile yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından en az %50+1 ile seçilecek,yürütme Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında paylaşılmış

Olmayacaktır. Yürütme TBMM'nden çıkmayacağı için meclis aritmetikleri ile oynayarak hükümlerin belirlenmesi devri geride kalmış olacaktır.

Kuşkusuz güçlü bir yürütme ile bütün iç vesayet çabalarının geride kalacağını düşünmek doğru değildir.Yaşadığımız 17/25 Aralık,15 Temmuz atılan bütün adımlara rağmen hala her zaman her şeyin olabileceğini göstermektedir.Bununla birlikte hem temsil niteliği hem de yetki olarak güçlü bir yürütme karşısında vesayet odaklarının yasal ve meşru sınırları aşan baskıları çok daha kolaylıkla bertaraf edebilecektir.

II. İstikrarsızlık ve Gerginlik Üreten Bir Siyasi Sistem

Karşı karşıya kaldığımız idari zorlukların ve istikrarsızlıkların önemli nedenlerinden birisinin ülkemizin sahip olduğu siyasi sistem olduğu söylenebilir.Türk siyasi sistemi,hangi parti iktidara gelirse gelsin,uzun dönemli bakıldığında,milletin beklentileri doğrultusunda çözüme katkı sunan değil,daha çok,adeta sorun üreten bir sistemdir.Siyasi sistemdeki sorun alanları şu şekilde sıralanabilir:

a) **Seçim Sistemleri Nedeniyle Kısa Süreli Hükümetler Ve Koalisyonlar:** Cumhuriyetin kurulduğu 1923'den bugüne 94 yılda 65 kez hükümet kurulmuştur.Ülkemiz bugün 65.Cumhuriyet hükümeti tarafından yönetilmektedir.1923'den bugüne ortalama hükümet süresi 1.4 yıldır.Ülkenin sorunlarını anlama,sorunlara çözüm üretecek kadroları belirleme ve çözüm üretme açısından 1.4 yıl son derece kısadır.Ortalamayı oldukça yükselten Menderes Özal ve Erdoğan dönemleri hariç tutulduğunda,1.4 yıllık sürenin çok daha aşağıya düştüğü görülecektir.Bu kısa sürede hizmet üretebilme,büyük projeleri gerçekleştirebilme potansiyeli oldukça düşüktür . Bu nedenle istatistiklere bakıldığında büyük projeler ve yüksek kalkınma oranları koalisyonlar ya da kısa süreli hükümetler döneminde değil,uzun süreli tek partili iktidar dönemlerinde gerçekleştirilmiştir.Menderes,Özal ve Erdoğan dönemleri bu durumun somut örnekleridir.

Seçim sistemleri sonucunda oluşan parlamento aritmetiği de istikrarsızlığın çok önemli kaynaklarından birisidir.2000'ler sonrasındaki tek parti iktidarının ürettiği istikrar bizi yanıltmamalıdır.Yakın tarihimiz Meclis aritmetiği nedeniyle sürekli iktidar kombinasyonu hesapları,milletvekilleri transferleri örnekleri ile doludur.Farklı güç odakları,1980 öncesinde

ve sonrasında Meclis aritmetiği ile oynayarak,hiç öngörülme,yen,hayal bile edilemeyen hükümet olasılıkları gerçekleştirebilmişlerdir.

b) Seçim Barajları: Yukarıda ifade edilen olumsuzlukları önlemek ve yönetiminde istikrarı sağlamak adına siyasal sistemimizde dönem dönem ülkesel ve bölgesel barajlar konulmuştur.Hali hazırda Türkiye’de %10 ülke barajı sistemi uygulanmaktadır.Ülke barajı yönetiminde istikrarı belirli oranda sağlamakla birlikte,toplumun önemli bir kesimin meclis dışında kalması nedeniyle temsilde adalet ilkesi açısından eleştirilmektedir.Oyların belirli partilerde toplanmayıp,küçük partilere dağıldığı durumlarda çok yüksek oranda seçmen tercihi meclis dışında kalabilmektedir.Bu durumda siyasal istikrar açısından değil belki ama adalet ilkesi ve toplumsal istikrar açısından sorun oluşturabilmektedir.

c) Başbakan-Cumhurbaşkanı Arasındaki Yetki Kargaşası: Çok partili siyasal hayata geçildikten sonra Celal Bayar ve Adnan Menderes’in aynı partiden (Demokrat

Parti) Cumhurbaşkanı ve Başbakan olmasından rahatsızlık duyulduğu için 1961 Anayasası ile sorumsuz ama yetkili Cumhurbaşkanı modeline geçilmiştir.1982 Anayasası ile Cumhurbaşkanının yetkileri dahada artırılmıştır.Mecliste yapılan dayatmalarla cumhurbaşkanları seçtirilebilindiğinden seçilen cumhurbaşkanı üzerinden vesayet sistemi sürdürülmüştür.Nitekim 1961’den sonra 1991’de Cumhurbaşkanı seçilen Turgut Özal ilk ve tek sivil Cumhurbaşkanıdır.

Anayasadaki düzenleme nedeni ile Türkiye’de Cumhurbaşkanları ve Başbakanlar arasındaki ilişki hep sorunlu olmuştur.Evren-Özal,Özal-Mesut Yılmaz,Özal-Demirel, Demirel-Çiller, Demirel-Erbakan,Sezer-Ecevit,Sezer-Erdoğan ilişkileri 1980 sonrasındaki ilişkiler için örnek verilebilir. 2001 yılındaki Cumhurbaşkanı Nejdet Sezer’in, Başbakan Bülent Ecevit’e Anayasa kitapçığı fırlatması ve bu olayı Başbakan’ın kamuoyu ile paylaşması sonrasında ülkenin içine girdiği kriz,bu krizin neden olduğu çok ağır fatura yaygınlıkla bilinmektedir.2002 yılından sonra İktidara gelen Ak Parti dönemlerinde Cumhurbaşkanı-başbakan ilişkilerinin öncekilere kıyasla çok daha yumuşak olması istisnai bir durumdur.

d) İktidarda Kalış Sürelerinde Sınırlı Olmaması Nedeniyle Gerginleşen İktidar Muhalefet İlişkileri: Türkiye’de bazı demokratik ülkelerin tersine, Ak Parti’nin kendi millet vekilleri için getirdiği 3 dönem kuralı istisna tutulursa, seçimle gelinen pozisyonlarda bir süre sınırı yoktur.İsmet İnönü 1920’lerde girdiği Türk siyasal hayatından 1972’de ayrılmıştır.Demirel’in, vefat etmesine rağmen,uzun iktidar yılları nedeniyle üzerimizdeki siyasal ağırlığı adeta hala devam etmektedir.Seçimle

Gelenlerin iktidarda kalış süreleri ile ilgili bir sınırlama olamaması, Türkiye’de iktidar muhalefet ilişkilerini geren en önemli etkenlerden birisidir.Sürekli aynı kişilerin siyasal arenada boy göstermesi nedeniyle iktidar muhalefet ilişkileri ilkesel olmaktan çıkmakta,kişiselleşmektedir.Seçimlerle genilen pozisyonlara sınırlama konulması,siyasal liderlerin de değişmesine zorunlu hale getireceği için iktidar-muhalefet ilişkilerini yumuşatacaktır.Muhalefetin siyasal rakiplerine yenememekten kaynaklanan umutsuzluğu ortadan kalakacağı için gerginlik azalacaktır.Siyasal elitlerin değişmesi siyasete ve topluma taze kan sağlayacak,toplumun siyasete ilgisini artıracaktır.

e) Bakanlar Üzerindeki Siyasal Etki: Mevcut siyasal sistemimizde Bakanlar, istisnalar dışında Meclis’ten seçilmektedir.Bu durumda Bakanlar aynı zamanda bir partinin, bir ilin

milletvekili konumundadırlar.Bu durumun bir sonucu olarak Bakanlık uygulamalarında yerel,etnik,ideolojik nedenlerle kayırmacı uygulamalar söz konusu olabilmektedir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, Başbakan-Cumhurbaşkanı şeklindeki yürütmedeki çift başlılık ortadan kaldırılmaktadır.Yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilmektedir.Bu durumda Meclis aritmetiği ile oynayarak yürütmenin yap-boz tahtasına çevrilme,siyasal iktidar ve istikrar üzerinde sürekli bir belirsizlik yaratma potansiyeli tamamen son bulmaktadır.Bakanların büyük oranda Meclis dışından atanabilmesi nedeniyle yerel, ideolojik etkilerden uzak,daha uzun vadeli hizmet üretebilme potansiyeli artmaktadır.

Yürütmede tek başlılık,yürütmenin hızlilik ve kararlılık kapasitesini artıracaktır.Dünyada sınırlar yeniden çizilirken, ekonomik yaptırımlar, teröre destek gibi adımlar farklı ülkelere uygulanırken hızlı karar alabilme ve aldığı kararları kararlı bir biçimde uygulayabilme son derece önemlidir.Karar alamayan,aldığı kararları uygulama kapasitesi olmayan,arkasında sürekli o kararların bozulabilmesi ihtimali olan bir yürütme bugünün dünyasında çok ciddi zorluklarla karşılaşacaktır.

Cumhuriyet tarihinde ilk kez yürütme tek elde toplanmakta ve yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanına iki dönem (en fazla on yıl) kuralı getirilmektedir.En fazla on yıl içerisinde İktidar Partisi'nin başkanın değişecek olması, güçlü iktidarlar karşısında bir varlık gösteremediği için gittikçe gerginleşen muhalefete bir umut kaynağı olacak ve bu umut iktidar-muhalefet ilişkilerini de yumuşatacaktır.Siyasal liderlerin kişiliklerinden bağımsız olarak uzun iktidar yılları ilgili siyasal liderlerin sevenleri ve karşıtları arasındaki makası açmaktadır.Bugün İsmet İnönü üzerine birbirinden çok farklı ve birbirine çok ters değerlendirmelerin bulunmasının oldukça önemli bir nedeni de, uyguladığı politik tercihler kadar, 1920'lerle gelen ve 1972 yılına kadar süren uzun siyaset yıllarıdır.İki dönem kuralı 1921 Anayasası ile getirilmiş olsaydı, siyasal gerginliklerin daha az yaşandığı, demokrasinin daha da kökleştiği bir Cumhuriyet dönemi yaşamış olabilirdik.

Yeni dönemde, Bakanlar kurulu Meclis'ten çıkmayacağı için, yönetimde istikrar adına %10 barajına eskisi kadar ihtiyaç kalmamaktadır.İlerleyen zamanlarda temsilde adaleti daha da artıracak şekilde baraj uygulaması tekrar değerlendirilebilir.Bu konu anayasal değil, yasal bir konudur.

III. Millet Adına Hareket Etmeyin, İdamların, Darbelerin Meşruiyet Aracı Olarak Yargı

Osmanlı son döneminden günümüze siyasal konularda yargımız maalesef iyi bir sınav vermemiştir.Bu çalışmanın ilk

Sayfalarında bahsedilen Sultan Abdülhamit'i tahttan indiren fetva, istiklal mahkemeleri,"sizi buraya tıkan irade böyle istiyor" itirafıyla, Menderes ve Arkadaşlarının idam edilmesi, 28 Şubat'ta askerden brifing alan yargıçlar, Refah ve Ak Parti'yi kapatma davaları, 367 kararı son yüzyılda siyasallaşmış ve ideolojikleşmiş yargı kararlarından ilk akla gelenlerdir.

Bu ve benzeri kararlara bakıldığında Yüksek yargının siyasal konularda hak ve adalet temelli değil,kurulu düzeni(establishment) onaylayan,bireye ve topluma karşı devleti koruyan kararlar verdiği görülmektedir.Yüksek Yargı'nın adaletten uzak bu tür kararlarının birçok nedenleri olabilir.Bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

a) Yargının Endoktiriner Bir Fonksiyon Üstlenmesi : Yargı bürokrasisinin, genel merkez bürokrasisi gibi, aldığı eğitim, geçirdiği mesleki süreçler sonucunda kendisini hak ve adalete karşı değil, taşıdığı bir misyonun temsilcisi olarak konumlandırılması önemli bir sıkıntıdır. Taşınan ve kutsanan bu misyon çerçevesinde temel hak ve özgürlükler ihlal edilebilmekte, mağduriyetler meşru görülebilmektedir.

b) Yüksek Yargı Bürokrasisinin Atanmasının Kapalı Devre Bir Sistemle Sadece Kendi İçinde Yapılması: 1961 ve 82 Darbeleri sonrasında yapılan düzenlemelerle, millete güvensizliğin bir yansıması olarak stratejik görülen pek çok atanmanın seçilmişlere bırakılmadığı bir vakıadır. Benzer şekilde bağımsızlık ve tarafsızlık adına milletin ya da temsilcilerinin üst düzey yargı bürokrasisinin belirlenmesinde etkin olmasının önü yakın zamanlara kadar kapalı tutulmuştur. Kapalı bir devre sistemle üst düzey yargı kurumlarının kendi içlerinden yaptıkları seçimin sonucunda yargının 'tarafsız ve bağımsız' olacağı öngörülürken, seçilmişlerin sürece

Dahil olması halinde bu tarafsızlığın ve bağımsızlığın ortadan kalkacağı var sayılmıştır. Bu yaklaşım millete güvensizliğin ta kendisidir. Kapalı devre bir sistemle oluşturulan yüksek yargının vereceği kararların ne tarafsız ne de bağımsız olduğu yakın dönemde görülen çok sayıda davalarda net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kaldı ki pek çok demokratik ülkede üst düzey yargı bürokrasisinin belirlenmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak milli idare etkin olmaktadır.

c) Hakim Ve Savcıların Mesleki Gelişim Süreçlerinin Evrensel Gelişmelerden Ve Toplumdan Kopukluğu: Türkiye'de Hukuk Fakültelerini bitirdikten sonra mesleğe alınan hakim ve savcılar, meslek içi eğitimden sonra görev yerine gönderilmektedir.

Kaymakamlar, Maliye/Hazine bürokratları ve akademisyenlerle kıyaslandığında hakim ve savcılar çok daha az oranla eğitim, araştırma, bilgi ve görgü amacıyla yurdu dışına gönderilmektedir. Daha az oranda akademik çalışma yapmakta, görevleri gereği daha az topluma karışmaktadırlar. Bu süreçlerin doğal bir sonucu olarak hakim ve savcılar güncel ve uluslararası gelişmelerden, içinde yaşadığı toplumun gelişimden yeterince haberdar olamamaktadır. Nihayetinde, ülkesini bu gelişmeler ekseninde daha ileriye taşıyan değil, statik ve hatta daha geriye götüren kararlara imza atabilmektedirler. Oysa yargı hava gibi, su gibi varken değeri anlaşılmayan, ama yokluğunda her şeyi durduran çok temel bir unsurdur.

d) Hukuk Piyasasının Yeterli Olması : Türkiye'de hukuk piyasası hukukçularımız için yeterince doyurucudur. Bu nedenle hukukçularımız, genellikle kendilerini geliştirmek için yeterince akademik ya da uluslararası bir çaba içine girmeye gerek duymamaktadırlar. Bu çerçevede Türkiye'nin uluslararası toplum ve akademiye ile en az ilişkili olan kesiminin hukukçuları olduğu söylenebilir. Hukukçularımızın uluslararası gelişmelerden ve toplumdan, akademyadan görece kopuk olmalarının ağır maliyetini Türk toplumu olarak hep birlikte ödemekteyiz.

e) Hukuk Fakültelerinin Statik Ve Hayatan Kopuk Eğitimi : Bazı anglo-sakson ülkelerinde lisans düzeyinde doğrudan hukuk eğitimi verilmemekte, diğer fakülteler bitirdikten sonra lisans üstü bir eğitim olarak hukuk eğitimi verilmektedir. Bu yöntemin amacının hukuk mantalitesinin yaşamdan kopuk gelişimini engellemek olduğu düşünülebilir. Türkiye'de lisans düzeyinde hukuk eğitimi aldıktan sonra, özel sektör, akademiye, sivil toplum, diğer kamu alanlarıyla hiçbir ilişkiye girmeden hakim, savcı, avukat olarak meslekte ilerlemeye devam etmek ve hatta emekli olmak mümkündür. Fakülte yıllarında alınan eğitimin de statik olduğu

değişimi,dönüşümü anlamaya değil,var olan üzerine kurulduğu düşünülürse, öğrencilerimizin donuk bir hukuk mantalitesi ile mezun olduğunu, ilerleyen zamanlarda bu açıklarını kapatacak bir ortamda ve imkandan da yoksun kalabildiklerini öngörmek zor olmayacaktır.

Referandum ile getirilen sistem 1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'nin içine girdiği dışa kapalı, içerisinde yaşadığı topluma güvenmeyen anlayışı tersine çevirici niteliktedir.Yüksek yargı bürokrasisinin sadece kendi içerisinden oluşumu ile tarafsızlığın ve bağımsızlığın kendiliğinden oluşacağı varsayımı haklı olarak terk edilmektedir.

Yüksek yargı bürokrasinin Meclisin ve seçimle gelen Cumhurbaşkanı'nın tercihleri ile oluşacak olması, uzun yıllar yaşadığımız milletten, ulusal ve uluslar arası gelişmelerden kopuk bir yargının, ülkenin önünü tıkayan kararlar vermesine minimize edecektir.Seçimle gelen Meclisin ve Cumhurbaşkanı'nın ülkedeki ve dünyadaki gelişmelerden kopuk olmayacağı düşünülürse, bu makamların tercihleri ile oluşacak Yargı büroksinin de hayattan kopuk, kapalı devre çalışan bir yargı olmayacağı öngörülebilir.

IV. Statükocu, Oligarşik Bir Bürokrasi

Türkiye'de Osmanlı'dan günümüze bürokrasinin birincil amacı hizmet üretmek değil, büyük oranda pozisyonunu korumak olmuştur.Bu nedenle 100 yıl önceki Başbakanımız Sadrazam Said Halim Paşa"mesleklerinin icabatından olarak memleketin zararına yaşayan memurin sınıfı" ifadesini kullanmıştır.Pek çok devlet adamımız da "bürokratik oligarşi" ifadesi ile bürokrasiden duydukları memnuniyetsizlikleri dile getirmişlerdir.

Bürokrasimizin neden hizmet değil.statüko,oligarşi vb ürettiğinin bir çok nedeni olabilir.Bazıları şu şekilde sıralanabilir:

a) Bürokrasiye Endoktriner Bir Rol Verilmesi: Bürokrasiye hizmet üretme değil uzun zamanlar millete tepeden bakarak, milleti değiştirme,dönüştürme görevi verilmesi.Bürokrasiye,"Hasolara ve Hüsolara" hizmet götürecekt değil onları eğitecek, 'aydınlatacak' bir misyon biçilmesi.

b) Siyasal İstikrarsızlık : Osmanlıdan günümüze demokrasi tarihimiz, ara dönemler hariç, aslında bir siyasal istikrarsızlık,belirsizlik,gerginlik tarihi olarak da görülebilir.Böyle olduğu için bürokrasimiz ontolojik olarak, bu dalgalı dönemlerde kendi varlığını korumayı birinci öncelik olarak görmüştür, hizmeti değil.Bu nedenle siyasal iktidar değişiklikleri olasılığına karşı bürokrasimiz hiçbir şey yapmadan, pozisyonunu koruma,statüyü sürdürme konusunda oldukça yetkinleşmiştir.Bu durum baskı altındaki toplumların ve bireylerin kendilerini koruma güdülerıyla geliştirdikleri reflekse benzetilebilir.Baskı altındaki toplumlar,bireyler gerçek kimliklerini/kişiliklerini gizleyerek farklı kimliklerle varlıklarını sürdürme çabası içerisinde olabiliyorlar.Bürokrasimiz de siyasal belirsizlikler karşısında esas görevinin hizmet üretme olduğunu unutarak,pozisyonunu koruma refleksi geliştirmektedir.

c) İçinden Çıktığı Topluma Yabancılaşma: Askeri,yargısal,hariciye,merkez bürokrasisi, aldığı eğitim,bulduğu ortamlar,içerisinden geçtiği süreçler nedeniyle,aydınlık gibi,Türkiye'de içerisinden çıktığı topluma yabancılaşabilmektedir.Bu süreçte bürokratlarımız" Aman oğlum,kızım okusun " diye her şeyini veren, fedakarlıktan fedakarlığa koşan anaların,babaların,ailelerin neşesinden, hüznünden, duygularından, değerlerinden kopuk bir elit sınıfa dönüşebilmektedir.

d) Siyasete/Topluma Güvensizlik : Ülkemizde bürokratların eğitim süreçlerinde sivil toplum, özel sektör, akademya ve diğer kamu kuruluşları ile iş birliği yeterince yer almamaktadır. Bürokratlarımız büyük çoğunlukla sadece kamu içi eğitimle sınırlı kalmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak bir bürokratin bilgi, ilgi ve güven ilişkisi sadece kendi kurumu, hatta kendi genel müdürlüğü, daha da ötesinde kendi daire başkanlığı ile sınırlı kalabilmektedir. Bu sınırlı bilgi, ilgi ve güven düzeyi doğal olarak bürokratların sivil topluma, akademyaya, özel sektöre diğer kamu kurumlarına ve özel sektöre kayıtsız kalması ile sonuçlanabilmektedir.

e) Siyasetin Bozucu Etkisi : Bürokrasinin hizmet odaklı değil, statükocu yaklaşımını zaman zaman siyasetin bozucu etkisinden de kaynaklanabilmektedir. Yerel, ideolojik, etik olmayan telkinler bürokrasiyi statükocu olmaya itebilmektedir.

Bu durumların bir bileşkesi olarak bir bürokrat, iş yapmaktan kaçınmayacağı kadar güçlü bir siyasal iktidar varsa, mevzuatta işi yapmamak için sığınabileceği hiçbir hüküm yoksa, işi yaptığı takdirde hiçbir risk ve eleştiri almayacaksa ancak bir hizmet üretme moduna girebiliyor. Bu unsurlar da , bir bürokrata hizmet üretmemek için hemen hemen her durumda bir gerekçe sunabiliyor. Bu çerçevede hangi parti iktidara gelirse gelsin bürokrasimizin temel refleksi, sorun çözmek ya da hizmet üretmek değil, sığınabileceği hiçbir engel yoksa, ancak hizmet üretmek olabiliyor.

Cumhurbaşkanlığı sistemi ile getirilecek yeni düzenleme ile Başbakanlığın ve Cumhurbaşkanlığının birleştirilmesi, bürokrasinin olası farklı telkinler nedeni ile hizmet üretmekten kaçınmaması için olumlu bir işlev görecektir. Koalisyonlar ve /veya her an değişebilecek meclis aritmetiği nedeniyle, sürekli pozisyonunu koruma duygusu / korkusu içerisinde, bürokrasinin inisiyatif almama, aktif olmama refleksi azalacaktır. Cumhurbaşkanlığı sistemi ile gelecek olan beş yıllık kesintisiz bir iktidar süreci, bürokrasiyi çalıştıracak, çalışma zorunda bırakacak en önemli itici güçtür.

V. Dış vesayet : Bölgesel ve Küresel Aktörler

Buraya kadar yukarıda ifade edilen kronikleşmiş yapısal, sistemsel sorunlar ve bu sorunlardan kaynaklanan kişisel ilişkiler / çelişkiler Türk siyasal sistemini zaten yeterince yönetilemez ve istikrarsız hale getirebiliyor. Ayağına prangalar vurulmuş, zincirler bağlanmış atlet gibi Türkiye yürüyemez hale geliyor. Bütün bunlara rağmen tek partili dönemlerde, güçlü siyasal liderliklerle Türkiye hala yürüebilir, istem dışı hareket edebilir hale gelirse, bir dış vesayet unsuru olarak, bölgesel ve küresel aktörler devreye girebiliyor.

Bölgesel ve küresel aktörlerin Türkiye'ye çok farklı müdahale yöntemleri söz konusu olabilir. Bazıları şu şekilde sıralanabilir :

a) İç Vesayet Odaklarını Harekete Geçirme: Türkiye'de 1960'larla birlikte kurulan düzen, egemenliğin sadece milli irade üzerinden değil, anayasada belirtilen kurumlar eliyle kullanılacağı belirtildiği için ülke yönetiminde çok farklı aktörleri etkin kılmaktadır. Bu durum yönetim açısından çok parçalı bir siyasal sisteme neden olmaktadır. Bu parçalı düzen Türkiye'yi kontrol etmek isteyen uluslararası aktörler açısından oldukça imkanlar sunmaktadır. Uluslararası aktörler istemedikleri gelişmeler olması durumunda, siyasal

İktidara karşı iç vesayet odaklarıyla; vesayet odakları kendilerine karşıysa, siyasal iktidar yoluyla amaçlarına ulaşma yöntemi izleyebilmektedir. 12 Eylül gecesi ABD Ulusal Güvenlik

Konseyi Danışmanı Paul Henze'nin dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter'a sevinçle söylediği belirtilen “ bizim çocuklar başardı” ifadesi bu duruma sıklıkla örnek verilir. Ülkemizdeki askeri darbelerin uluslararası bir destek ötesinde bir iş birliği olmadan yapılamayacağı herkes tarafından kabul edilmektedir. 15 Temmuz darbe girişimi de bu durumun somut bir başka örneğidir.

Keza, sivil ve siyasal bir gözetimden uzak, büyük oranda kapalı devre ile çalışıp kendi içerisinden yükselmeleri sağladığı için karşı karşıya kaldığımız yargı içindeki FETÖ yapılanması da sadece ülke içi gelişmelerle izah edilemez. Ülkenin istihbarat başkanının içeri alınmak istenmesi, 17/25 Aralık, bu süreçlerin devamı olarak 15 Temmuz dış vesayet odaklarının, iç vesayet odakları aracılığı ile Türkiye'ye müdahale çabalarının somut örnekleridir.

b) Sistem İçi Dengelerle Oynamak : Ülkemizde istikrarsızlık üreten unsurlardan birisinin Meclis aritmetiği ile oynamak, Başbakanlar ve Cumhurbaşkanları arasındaki güç mücadeleleri olduğuna yukarıda değinilmiştir. Yakın tarihimizde örnekleri görülen, milletvekilleri transferi için kurulduğu ifade edilen “meclis borsaları”nın sadece iç politik gelişmelerle izah edilebilmesi zordur.

Keza, dış aktörlerin, Başbakanlar ve Cumhurbaşkanları arasındaki güç mücadelesine dönem dönem taraf oldukları, kendi çıkarlarına göre birini öne çıkaracak, muhatap alacak politikalar geliştirdikleri de bilinmektedir.

c) Ekonomik Adımlar: Dış vesayet odaklarının en rahat başvurdukları araçlardan birisi ekonomik yaptırımlardır. Kıbrıs Barış Harekati sonrasında ülkemize uygulanan ekonomik yaptırımlar bilinmektedir. Ülkemizin yakın zamanlara kadar IMF'e olan borçları nedeniyle, ilgili ilgisiz pek çok isteğin IMF yetkilileri tarafından Türkiye'ye dayatıldığı henüz unutulmuş değildir. Ekonomik yaptırımlara ilişkin daha pek çok örnek verilebilir.

d) Törürü Tirmandırmak: Ülkemiz bu gün PKK, FETÖ, DAES, DHKPC gibi çoğunlukla bölgesel ve uluslararası terör örgütlerinin açık saldırıları altındadır. Bazı Batılı ülkeler, terör örgütleri ilan ettikleri halde, bu örgütlerin ülkelerdeki faaliyetlerine açıkca izin vermekte, bu örgüt yetkilileri ile gizli/açık görüşmeler yapmaktadırlar. Bazı ülkeler ise bu örgütleri terör örgütleri olarak görmediklerini açıkca dile getirmektedirler. Bu terör örgütlerinin uluslararası destek olmadan yaşayamayacakları herkesten tarafından bilinen ve kabul edilen bir durumdur.

e) Ülkeyi İnsan Hakları Markajına Alma: Ülkemize karşı dış vesayet odaklarının kullandığı en fazla argümanlardan birisi insan hakları eleştirileridir. Bazı dış vesayet aktörleri, ülkemize karşı yapılan terör saldırıları karşısında Türkiye'nin yanında yer almadığı gibi, terörle haklı mücadelesine insan hakları açısından eleştirel bir tavır takınabiliyor. Türkiye PKK, FETÖ ve DAES gibi bölgesel ve küresel terör örgütlerinin çok yönlü saldırısı altında iken, sivil halkı olabildiğince koruyan bir mücadele yürütmeye çalışıyor. Bunun için ihtiyaç duyarsa OHAL ilan ediyor. Ohal ilan etmesi bile eleştiri konusu olabiliyor. Elbette bir ihlal varsa her

Ülke insan hakları açısından eleştirilebilir. Oysa birkaç silah patladı diye bazı AB ülkelerin de OHAL ilan edilmektedir. Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı tehdit düşünüldüğünde hiçbir Batı ülkesinde OHAL ilan etmenin yeterince gerekçesi yoktur. Bu nedenle bu konuda bir eleştiri yöneltilecekse öncelikle yöneltilmelidir.

Diğer taraftan, AB ve ABD’de bugün farklı yaşam biçimleri, inanç sahipleri açık bir tehdit altında iken, insanlar inançları yüzünden saldırıya uğrarken, öldürülürken halen Türkiye’deki insan hakları ihlallerinin gündeme taşımak açık bir saptırmadır. Türkiye ‘de, hiç arzu edilmez, bir sinagoga, kiliseye saldırı yapılırsa dünya çapında olay olurken, bugün her yıl Avrupa’da onlarca Camiye yapılan saldırılar sessizce geçirilmektedir.

Cumhurbaşkanlığı sistemi kuşkusuz dış vesayet odaklarının çabalarını tamamıyla ortadan kaldırmayacaktır. Bununla birlikte dış vesayet odaklarının esasen iç vesayet odakları üzerinden sisteme müdahale ettikleri, Meclis aritmetiği, Cumhurbaşkanı ile Başbakanlar arasındaki güç mücadelelerine oynadıkları düşünüldüğünde, yürütmenin tek başlı olması ve meclisten çıkmaması bu müdahale kaynaklarını büyük oranda azaltacaktır. Dış aktörler, kendi çıkarları doğrultusunda sürekli kendileri ile çalışabilecek aktör arayışından ziyade, daha fazla ülkenin seçilmiş Cumhurbaşkanı ile çalışmak durumunda kalacaklardır.

Güçlü liderlik terörün tırmandırılarak ülkeyi istenildiği yöne hareket ettirmenin önünde de daha etkin bir mücadele sergileyebilecektir.

Kuşkusuz bölgesel ve küresel aktörler her durumda ülkeler üzerinde mutlaka olumsuz etkiler yapıyor değildirler. Bugünkü kendi içerisindeki ırkçı, faşist, neo/nazist ve İslam Karşıtı akımların tesiri ile anlaşılabilir tutumuna rağmen, AB’nin yakın dönemde Türkiye’nin demokratik değişim ve dönüşümüne olumlu katkısını unutmamak gerekir.